

71
26. júní

- d. Hiti: 1. Málmhringur með málmkúlu (útpensla), 2. Kopar og járnstöng (mismunandi leiðsla), 3. Járnræma og koparræma, hnoðaðar saman (mismunandi útpensla), 4. Spirituslampi.
e. Jafnvægi: 1. Vogarstöng, 2. Hjól.

IV. *Við landafræðikenslu:*

1. Íslandsupphráttur eftir Þorvald Thoroddsen.
1. Jarðarlíkan nr. 28.
3. Norðurálfan eftir Christensen.
4. Aðrar heimsálfur eftir sama.

V. *Við reikningskenslu:*

1. Kúlurammi.
2. Meterstika.
3. Decimeterteningur (til að taka sundur)

Þetta kunngerist hjermeð öllum þeim, sem hlut eiga að máli.

Í stjórnarráði Íslands, 26. júní 1908.

H. Hafstein.

Jón Magnússon.

72
26. júní

Auglýsing

um

frumvarp til laga um ríkisrjettarsamband Danmerkur og Íslands.

Í opnu brjefi 8. maí 1908 (Stjtið. 1908 A bls. 36—37), um að almennar kosningar til alþingis skuli fara fram 10. næstkomandi septembermánaðar, er svo mælt fyrir, að birt skuli kjósendum áður en kosningar þessar fara fram frumvarp það til laga um ríkisrjettarsamband Danmerkur og Íslands, er nefnd sú, er skipuð var 30. júlí 1907, hefir samið, svo að kjósendum veitist kostur á við kosningarnar að gefa til kynna afstöðu sína gagnvart frumvarpi þessu.

Samkvæmt þessu er hjermeð birt almenningi eftirfarandi

frumvarp til laga um ríkisrjettarsamband Danmerkur og Íslands.

1. gr.

Ísland er frjálst og sjálfstætt land, er eigi verður af hendi látið. Það er í sambandi við Danmörku um einn og sama konung og þau mál, er báðir aðilar

hafa orðið ásáttir um að telja sameiginleg í lögum þessum. Danmörk og Ísland eru því í ríkjasambandi, er nefnist veldi Danakonungs.

72
26. júní.

Í heiti konungs komi eftir orðið »Danmerkur« orðin: »og Íslands«.

2. gr.

Skipun sú, er gildir í Danmörku um ríkiserfðir, rjett konungs til að hafa stjórn á hendi í öðrum löndum, trúarbrögð konungs, myndugleika hans og um ríkisstjórn, er konungur er ófullveðja, sjúkur eða fjarstaddur, svo og um það, er konungdómurinn er laus og enginn ríkisarfi til, skal einnig gilda, að því er til Íslands kemur.

3. gr.

Þessi eru sameiginleg mál Danmerkur og Íslands:

1. Konungsmata, borðfje ættmenna konungs og önnur gjöld til konungsætt arinnar.
2. Utanríkismálefni. Enginn þjóðarsamningur, er snertir Ísland sjerstaklega, skal þó gilda fyrir Ísland, nema rjett stjórnarvöld íslensk samþykki.
3. Hervarnir á sjó og landi ásamt gunnfána, samanber þó 57. gr. stjórnarskrárinnar frá 5. jan. 1874.
4. Gæsla fiskiveiðarjettar þegnanna, að óskertum rjetti Íslands til að auka eftirlit með fiskiveiðum við Ísland eftir samkomulagi við Danmörku.
5. Fæðingarrjettur. Löggjafarvald hvors lands um sig getur þó veitt fæðingjarjett með lögum og nær hann þá til beggja landa.
6. Peningaslátta.
7. Hæstirjettur. Þegar gerð verður breyting á dómaskipun landsins getur löggjafarvald Íslands þó sett á stofn innanlands æðsta dóm í íslenskum málum. Meðan sú breyting er eigi gerð, skal þess gætt, er sæti losnar í hæstarjetti, að skipaður sje þar maður, er hafi sjerþekking á íslenskri löggjöf og kunnugur sje íslenskum hógum.
8. Kaupfáninn út á við.

4. gr.

Öðrum málefnum, sem taka bæði til Danmerkur og Íslands, svo sem póstsambandið og ritsímasambandið milli landanna, ráða dönsk og íslensk stjórnarvöld í sameiningu. Sje um löggjafarmál að ræða, þá gera löggjafarvöld beggja landa út um málið.

5. gr.

Danir og Íslendingar á Íslandi og Íslendingar og Danir í Danmörku njóta fulls jafnrjettis.

72 26. júní. Þó skulu forrjettindi íslenskra námsmanna til hlunninda við Kaupmanna-
hafnar háskóla óbreytt. Svo skulu og heimilisfastir Íslendingar á Íslandi, hjer
eftir sem hingað til, vera undanþegnin herþjónustu á sjó og landi.

Um fiskiveiðar í landhelgi við Danmörku og Ísland skulu Danir og Íslend-
ingar jafnrjett háir meðan 4. atriði 3. gr. er í gildi.

6. gr.

Pangað til öðruvísi verður ákveðið með lögum, er ríkisþing og alþingi
setja og konungur staðfestir, fara dönsk stjórnarvöld einnig fyrir hönd Íslands
með mál þau, sem eru sameiginleg samkv. 3. gr. Að öðru leyti ræður hvort
landið að fullu öllum sínum málum.

7. gr.

Meðan Ísland tekur engan þátt í meðferð hinna sameiginlegu mála, tekur
það heldur ekki þátt í kostnaði við þau. Þó leggur Ísland fje á konungsborð og
til borðfjár konungssættmenna, hlutfallslega eftir tekjum Danmerkur og Íslands.
Framlög þessi skulu ákveðin fyrirfram um tíu ár í senn með konungsráðgjafi,
er forsætisráðherra Dana og ráðherra Íslands undirskrifa.

Ríkissjóður Danmerkur greiðir landssjóði Íslands eitt skifti fyrir öll
1.500.000 kr., og eru þá jafnframt öll skuldaskifti, sem verið hafa að undanfögnu
milli Danmerkur og Íslands, fullkomlega á enda kljád.

8. gr.

Nú ris ágreiningur um það, hvort málefni sje sameiginlegt eða eigi, og
skulu þá stjórnir beggja landa reyna að jafna hann með sjer. Takist það eigi,
skal leggjja málið í gerð til fullnaðarúrslita. Gerðardóminn skipa fjórir menn, er
konungur kveður til, tvo eftir tillögu ríkisþingsins (sinn úr hverri þingdeild) og
tvo eftir tillögu alþingis. Gerðarmennirnir velja sjálfir oddamann. Verði gerðar-
mennirnir ekki á eitt sáttir um kosningu oddamannsins, er dómforseti hæstarjett-
ar sjálfkjörinn oddamaður.

9. gr.

Ríkisþing og alþingi getur hvort um sig krafist endurskoðunar á lögum
þessum, þegar liðin eru 25 ár frá því er lögin gengu í gildi. Leiði endurskoðun-
in ekki til nýs sáttmála innan þriggja ára frá því er endurskoðunar var krafist,
má heimta endurskoðun af nýju á sama hátt og áður að 5 árum liðnum frá því
nefndur 3 ára frestur er á enda. Nú tekst ekki að koma á samkomulagi meðal
lögjafarvalda beggja landa innan tveggja ára frá því endurskoðunar var krafist
í annað sinn, og ákveður konungur þá með tveggja ára fyrirvara, eftir tillögu
um það frá ríkisþingi eða alþingi, að sambandinu um sameiginleg mál þau, er
ræðir um í 4., 5., 6., 7. og 8. tölulið 3. gr. skuli vera slitið að nokkru eða
öllu leyti.

10. gr.

Lög þessi öðlast gildi

Athugasemdir meiri hluta nefndarinnar við frumvarp þetta.

72

26. júní.

Við 1.—3. gr.

Ef bæði ríkisþingið og alþingi fallast á lagafrumvarp það, sem hjer er að framan skráð, og það verður að lögum, þá verður á ríkisrjettarafstöðunni milli Danmerkur og Íslands orðin alger breyting fráleit því sjónarmiði, sem haldið var í lögnum 2. janúar 1871. Í stað þess að afstaðan þá var ákveðin með einhliða danskri löggjöf, verður hún framvegis grundvölluð á sáttmála beggja aðila, sem til er orðinn með sameiginlegum lögum, sem löggjafarvöld beggja landanna samþykkja, og höfum vjer hugsað oss, að það skuli berum orðum fram tekið í inngangi laganna. En þarsem hinir dönsku nefndarmenn hafa algerlega í einu hljóði getað fallist á þetta og eins á hinar nýju ákvarðanir, sem nánara eru tilteknar í fyrstu grein og greinum þar á eftir um framtíðarstöðu Íslands sem frjáls og sjálfstæðs lands, er eigi verði af hendi látið, en í sambandi við Danmörku um sameiginlegan konung og þau sameiginlegu mál, sem í 3. gr. eru nefnd, — en við þetta skipulag er Ísland sett jafnhliða Danmörku, sem sjerstakt ríki með fullum umráðum yfir öllum málum, sem ekki eru berum orðum nefnd sameiginleg, — þá óska hinir dönsku nefndarmenn að geta þess, að þetta sje ekki sprottið af því, að þeir á nokkurn hátt játi rjettar vera þær sögulegu og ríkisrjettarlegu skoðanir, sem fram hefir verið haldið af hálfu hinna íslensku nefndarmanna, heldur sje það sprottið af heitri ósk um, að verða við kröfum hinnar íslensku þjóðar um þjóðlegt og stjórnrjettarlegt sjálfstæði, og til þess með þessum votti um virðing hinnar dönsku þjóðar fyrir kröfum þjóðernisins að eyða meðal Íslendinga öllum ótta fyrir því, að frá Dana hálfu sje nokkur ósk í brjósti alin um það, að beita valdi, beinlínis eða óbeinlínis, við Ísland, til þess að halda nokkru forræði yfir því.

Þau sameiginlegu mál, sem upp eru talin í 3. grein, er einnig nú farið með sem sameiginleg fyrir Danmörku og Ísland, en við samning þessarar greinar hafa hinir dönsku nefnarmenn látið eftir kröfum hinna íslensku nefndarmanna í því aðalatriði, að hjer eru ekki, eins og í lögnum frá 1871, talin upp hin sjerstöku mál, svo að alt það, sem þar var ekki sjerstaklega upptalið, varð sameiginlegt, heldur er hjer höfð gagnstæða aðferðin og sameiginlegu málin nefnd, svo að alt það, sem hjer er ekki berum orðum nefnt sameiginlegt, er sjermál hvors landsins um sig.

Að því er annars sjerstaklega kemur til einstakra atríða í 3. grein, þá má þess geta um 5. tölulið, um fæðingjarjettinn, að Íslendingar fóru upphaflega aðeins fram á, að löggjafarvald hvors landsins hefði rjett til að veita fæðingjarjett innan sins löggjafarsviðs. En af þessu hefðu getað sprottið ýms vandkvæði, þarsem þeir, sem þannig fengju fæðingjarjett á Íslandi, hefðu hvorki eftir ríkisrjetti nje alþjóðarrjetti getað talist hafa fæðingjarjett í Danakonungs veldi og því kusu menn heldur að löggjafarvald Íslands fengi með lögum þessum almenna heimild til að veita fæðingjarjett, er einnig gilti fyrir Danmörku, en þó er hjer

72 við því búist, að, þá er fæðingjarjettur verður veittur á Íslandi, verði líkra skil-
26. júní. yrða krafist, sem í Danmörku.

Að því er kemur til ákvörðunarinnar í 7. tölulið 3. greinar um að þess skuli gætt, er sæti losnar í hæstarjetti, að skipaður sje þar maður, er hafi sjerþekkingu á íslenskri löggjöf og kunnugur sje íslenskum högum, þá er það hjer sett eftir ósk hinna dönsku nefndarmanna, er þótti mjög víðurhlutamikið að ganga að ákvæði fyrstu málsgreinar um stofnsetningu æðsta dóms innanlands í íslenskum málum, og vona, að ekki muni verða bráður bugur að því undinn; en ákvæði þetta gildir og auðvitað aðeins þangað til þetta verður gjört, sbr. »meðan«.

Við 4. gr.

Parsem svo er að orði komist, að öðrum málefnum, sem taki bæði til Danmerkur og Íslands, þarámeðal póstsambandinu og ritsímasambandinu milli landanna, »ráði« o. s. frv., þá er það auðvitað ekki tilgangurinn, að breyta með þessu því skipulagi, sem nú er gert um póstsambandið og ritsímasambandið.

Við 5. gr.

Ákvörðunin í fyrstu málsgrein greinarinnar um, að Danir og Íslendingar á Íslandi og Íslendingar og Danir í Danmörku skuli í öllum atriðum njóta fulls jafnrjettis að öðru jöfnu, hefir verið talin svo mikils varðandi í nefndinni, að óskað hefir verið að gera hana að föstu og óbreytilegu skilyrði fyrir sambandi landanna.

Jafnframt ákvæðinu, að óbreytt skuli haldast forrjettindi íslenskra námsmanna til hlunninda við Kaupmannahafnarháskóla, var þess óskað frá Dana hálfu, að upp væri tekið í lögin, að við háskólann skyldi stofna kennaraembætti í íslenskum lögum. Frá íslenskri hlið er ekkert á móti því haft, að slíkt kennaraembætti sje stofnað, en af formlegum ástæðum hefir það ekki þótt rjett að taka upp í þessi lög nokkurt ákvæði um þetta, með því að danska löggjafarvaldið hefir ávalt fult frelsi til að gjöra þetta, og því fjellu hinir dönsku nefndarmenn frá því, að þetta ákvæði væri tekið upp í lögin.

Við 6. gr.

Í þessari grein er gengið að því visu, að Ísland eigi kost á að ráða ásamt Danmörku þeim málefnum, sem sameiginleg eru, eftir því sem samkomulag getur komist á með lögum, sem bæði ríkisþing og alþingi samþykkja og konungur staðfestir, um það, með hverjum hætti þessu geti orðið fyrir komið. Þangað til þetta verður, fara dönsk stjórnarvöld ein með þessi mál, einnig fyrir Íslands hönd, en Ísland hefir eitt full umráð allra annara mála sinna, þar á meðal um það, hversu mál skuli upp borin fyrir konungi og hversu hagað skuli skipun íslenskra ráðherra.

Við 7. gr.

Að því er til þess kemur að binda enda á fjármálaviðskifti Danmerkur og Íslands, þá hafa hinir dönsku nefndarmenn álitid, að til þess að gjöra fullnaðarlyktir á þessu gamla ágreiningsefni, þá gætu þeir — án þess að viðurkenna nokkra rjettarkröfu frá Íslands hálfu í þessu efni — gengið að því að greiða af hendi eitt skifti fyrir öll upphæð þá, er jafngildir þeim höfuðstól, sem 60,000 kr. árlega eru 4% vextir af, en það er sú upphæð, sem Danmörk samkvæmt lögum frá 2. janúar 1871, 5. grein, hafði heitið Íslandi að greiða og hefir síðan árlega greitt því. Hinir íslensku nefndarmenn hafa, jafnframt því að þeir halda fast við rjettmæta kröfu af Íslands hendi til þessa gjalds, þótt eftir atvikum geta gengið að þessu, svo að þetta verði fullnaðarúrslit þessara gömlu viðskifta.

72
26. júní.

Við 8. gr.

Þó að þess sje vænst, að ákvæðið í 3. gr. um sameiginleg mál muni vera svo ljóst, að traudla verði við því búist, að ágreiningur geti risið um skilning þess, þá hefir þó nauðsynlegt þótt, að lögin skyldu skýrlega ákveða, hvernig úr yrði skorið, ef svo skyldi fara, að ágreiningur skyldi verða um, hvort eitthvert málefni bæri að telja til sameiginlegra mála eða sjerstakra; og þá hefir mönnum — upphaflega eftir tillögu frá íslensku nefndarmönnum — komið saman um ákvæðið í 8. grein, en samkvæmt því á dómstjóri hæstarjettar að vera oddamaður, er gerðarmenn þeir, sem greinin ræðir um, geta ekki orðið á eitt sáttir um að velja oddamann. En sá hefir verið skilningurinn á þessu í nefndinni, að til oddamannsins kasta skuli þá aðeins koma, er atkvæði standa jafnt meðal gerðarmanna.

Við 9. gr.

Þessi grein hefir verið það atriði, sem örðugast hefir verið að ná samkomulagi um í nefndinni. Um það tvent kom mönnum þó að vísu saman frá báðum hliðum, að samning þennan í heild sinni skyldi mega endurskoða, og eins um hitt, að endurskoðun þessi skyldi þó ekki eiga sjer stað fyrri en liðinn væri hæfilega langur frestur, því að annars vegar gæti þessi ríkisrjettarsamningur engu fremur en nokkur annar mannlegur samningur verið ætlaður til þess að gilda um aldur og æfi, en þarsem hann þó stofnaði ríkisrjettarsamband milli tveggja landa, hlyti hann hinsvegar að vera ætlaður til þess að standa skilyrðislaust nokkuð langan tíma. Aftur á móti greindi menn mjög svo á i skoðunum um afleiðingarnar af því, ef ekki næðist samkomulag, þegar að því kæmi að endurskoða lögin. Því var í fyrstu fram haldið af Íslendinga hendi, að þá skyldi hvor aðili geta sagt upp að öllu eða nokkru leyti fjelagsskapnum um öll hin sameiginlegu mál, að undanteknum sameiginlegum konungdómi; en frá Dana hlið var því fram haldið, að gætu báðir málsaðilar eigi samþykkt samhljóða ákvæði um endurskoðun, þá skyldi kyrt sitja við það sem væri. En þar-

72 sem Danir hjeldu því föstu í einu hljóði, að þeir gætu með engu móti gengið að 26. júní. því að hafa sameiginlegan konung, nema stjórn utanríkismála og hervarnarráðu væru einnig sameiginlegt mál, þá ljetu hinir íslensku nefndarmenn, að einum undanteknum, niður falla þá kröfu, að þessi mál yrði uppsegjanleg, og urðu menn þá ásáttir um, að orða greinina eins og gert er hér að framan.

Í stjórnarráði Íslands, 26. júní 1908.

H. Hafstein.

Jón Magnússon.

73

Reikningur

yfir tekjur og gjöld gjafasjóðs Pjeturs sýslumanns Þorsteinssonar árið 1907.

Tekjur.

1. Sjóður frá f. á.:			
a. Í veðskuldabréfum	kr.	1000 00	
b. Í sparissjóðsdeild Íslandsbanka á Akureyri	—	2086 44	
	kr.	3086 44	
Frádrægt skuld við reikningshaldara	—	51 16	
			kr. 3035 28
2. Vextir:			
a. Af veðskuldabréfum	kr.	40 00	
b. Af innstæðu í sparissjóði	—	41 72	
			— 81 72
3. Til jafnaðar gjaldalið 2	—	51 16	
4. Til jafnaðar gjaldalið 4	—	200 36	
	kr.	3368 52	